

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ
ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
(НА ПРИКЛАДІ ЦУМАНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ)**

спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
освітньо-професійна програма
«Управління в системі соціального забезпечення»

Виконала: здобувач вищої освіти
групи СЗм-21
Гриценя Валентина Миколаївна

Керівник:
к.філос.н., доцент
Сільвестрова Оксана Юріївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Гарант освітньої програми:
д.політ.н., професор
Малиновський Валентин Ярославович

Луцьк – 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	6
1.1. Провідні засади та актуальні проблеми системи соціального захисту учасників бойових дій	6
1.2. Нормативно-правові основи соціального захисту учасників бойових дій	11
РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ	17
2.1. Особливості та пріоритетні напрями соціального захисту та надання соціальних послуг учасникам бойових дій.....	17
2.2. Механізми забезпечення стійкості системи соціального захисту учасників бойових дій у воєнний період	23
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ ЦУМАНСЬКОЮ СЕЛИЩНОЮ РАДОЮ	29
3.1. Організація надання соціальних послуг учасникам бойових дій у Цуманській територіальній громаді	28
3.2. Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності надання соціальних послуг учасникам бойових дій Цуманською селищною радою.....	34
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

Актуальність. Соціальний захист учасників бойових дій (далі – УБД) є одним із ключових напрямів державної соціальної політики України, що набув особливого значення в умовах повномасштабної війни. Актуальність цього питання зумовлена як масштабом соціальних наслідків збройної агресії, так і потребою у забезпеченні гідного рівня життя, відновленні здоров'я та соціальної інтеграції ветеранів у мирне середовище.

З початком повномасштабної війни росії проти України суттєво збільшилась чисельність осіб, для яких надзвичайно актуальними є питання соціального захисту, високоякісних соціальних послуг, в тому числі УБД та членів їх сімей, тому важливо, щоб соціальний захист враховував усі потреби та специфіку даної катгорії. На фоні цього важливого значення набуває реформування системи соціальних та адміністративних послуг, тому що головним завданням держави є забезпечення громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою. Актуальність соціального захисту учасників бойових дій визначається не лише гуманістичним обов'язком держави перед захисниками, а й необхідністю соціальної стабілізації, збереження трудового потенціалу та відновлення довіри між громадянами та державними інституціями. Створення ефективної, гнучкої та клієнтоорієнтованої системи соціального захисту для УБД є стратегічним завданням соціальної політики України у воєнний і післявоєнний періоди.

Ступінь вивченості проблем. Дослідження сучасної проблематики з питань соціального захисту, пріоритетних соціальних послуг учасникам бойових дій охарактеризовано у працях: Гордієнко Є. П., Ковальова Є. П., Статівка Н. В., Волошина Ю.О., Сербалюк Ю.В. та ін.

Незважаючи на значну кількість опублікованих наукових праць, теоретичних та методологічних досліджень все ще бракує. Механізми надання соціальних послуг та концепція соціальної відповідальності не розглядаються комплексно як взаємопов'язані. Все це спонукає до цілісного вивчення

особливостей соціального захисту УБД та членів їх сімей, особливо в період воєнного стану.

Мета магістерської роботи – здійснити аналіз системи соціального захисту учасників бойових дій в умовах воєнного стану на прикладі Цуманської селищної ради.

Наукова робота конкретизується в таких **завданнях**:

- 1) здійснити аналіз законодавчої бази надання соціальних послуг УБД в період воєнного стану;
- 2) охарактеризувати соціальні послуги УБД та стан їх надання;
- 3) висвітлити інноваційні технології у сфері надання соціальних послуг учасникам бойових дій;
- 4) дослідити процес та якість надання соціальних послуг у Цуманській громаді в умовах воєнного стану;

Об'єктом магістерської роботи є соціальний захист учасників бойових дій в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є особливості соціального захисту учасників бойових дій в умовах воєнного стану на прикладі Цуманської селищної ради.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі емпіричні методи: спостереження за роботою підрозділів соціального сектору; теоретичні методи: аналіз чинних нормативних актів, порівняльний аналіз підходів до розуміння особливості соціального захисту УБД у публікаціях вітчизняних авторів, аналіз ефективності надання соціальних послуг УБД, індуктивний метод.

Джерела інформаційної бази: інформаційну базу кваліфікаційної роботи складають нормативно-правові акти; матеріали конференцій, статті, монографії вітчизняних дослідників.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки здобувачів до практичних занять під час вивчення освітніх компонентів за спеціальністю «Соціальна робота та консультування», зокрема, за ОПП «Соціальне забезпечення», «Управління в

системі соціального забезпечення», при написанні студентських наукових робіт, підготовці відповідних методичних рекомендацій, а також у процесі підготовки соціальних менеджерів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в аналізі організації надання соціальних послуг УБД у Цуманській територіальній громаді.

Апробація результатів та їх публікація. Основні результати дослідження кваліфікаційної роботи оприлюднені автором у тезах та статті:

1. Валентина Гриценя. Особливості соціального захисту учасників бойових дій в умовах воєнного стану. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 квітня 2025 р.). Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. С.14-17.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

1.1. Провідні засади та актуальні проблеми системи соціального захисту учасників бойових дій

Проблема всебічного забезпечення армії виникла з її створенням. Окрім прямих витрат на щоденні потреби армії, завжди існувала потреба забезпечити воїнів належним соціальним захистом у конкретних умовах їхнього життя та військової служби. Через ризик отримання поранення або смерті під час війни, бойових дій, збройних конфліктів та миротворчих місій, солдати мають беззаперечне право на посилену підтримку з боку держави та, об'єктивно кажучи, більше покладаються на неї для захисту своїх соціальних прав.

Провідні засади та актуальні проблеми системи соціального захисту, надання соціальних послуг учасникам бойових дій визначаються комплексом нормативно-правових, організаційних та соціально-психологічних чинників, що формують сучасний зміст державної політики у сфері соціального захисту ветеранів. Система підтримки учасників бойових дій ґрунтується на низці ключових засад, серед яких пріоритет прав людини, адресність та індивідуалізація соціальної допомоги, міжвідомча координація, інтегрованість у загальнодержавну систему соціального забезпечення та орієнтація на довготривалу реабілітацію. Важливим принципом є поєднання матеріальної підтримки з комплексом соціально-психологічних, медичних, реабілітаційних та освітніх послуг, що має забезпечити повноцінну соціальну адаптацію ветеранів до мирного життя. Нормативна база передбачає комплексні гарантії – від надання соціальних послуг і реабілітації до професійної перепідготовки, працевлаштування та підтримки сімей військовослужбовців, що визначає системність і багатовимірність підходів держави.

Реалізація державної політики соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей завжди була в центрі уваги як влади, так і суспільства. У сучасних умовах, коли Україна здобула статус країни-кандидата на членство в Європейському Союзі та протистоїть збройній агресії з боку російської федерації, питання соціального забезпечення військовослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів війни у складі Збройних Сил України, стало особливо актуальним. Забезпечення їм гідного соціального захисту та впровадження стандартів ЄС та міжнародних стандартів має вирішальне значення у цій сфері. Недостатня увага до цих питань призводить до невиконання заявлених стандартів та відсутності послідовної та чіткої політики щодо формування соціальних норм. Це, у свою чергу, призводить до зниження боєздатності Збройних Сил, зниження професійної підготовки та падіння морального духу. Тому необхідність ретельного вирішення питання соціального забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей впливає не лише з потреб самих Збройних Сил, а й із загальних національних та стратегічних інтересів України у зміцненні обороноздатності та демократичних цінностей [12]. Військовослужбовці захищають державу у складних соціально-психологічних і самі мають потребу у соціальному захисті і соціальній допомозі, тому є об'єктами проведення належної соціальної роботи з ними та членами їх сімей [19].

Наразі в Україні відбуваються інтенсивний процес розвитку системи соціального забезпечення військовослужбовців, учасників бойових дій та ветеранів війни. Модернізується правова база та інституційне забезпечення, впроваджуються стандарти НАТО для досягнення високого рівня обороноздатності країни. Однак за роки незалежності нашої держави, ефективної та дієвої моделі соціального забезпечення військовослужбовців та ветеранів війни так і не розроблено. На цей час багато питань залишаються проблемними та невирішеними, зокрема: невідповідність законодавства викликам сучасності; відсутність чіткої функціональної взаємодії між державними органами; стагнація існуючої системи соціального забезпечення;

низька ефективність державних виплат; недостатня обізнаність серед ветеранів; брак фінансових ресурсів; недостатній зворотний зв'язок влади з громадськими організаціями, що представляють ветеранів; існування соціальної напруженості. Це свідчить про фрагментарний характер змін у політиці соціального забезпечення військовослужбовців та ветеранів війни, спрямованих на вдосконалення окремих елементів, а не всього комплексу механізмів, методів, засобів та форм її реалізації.

Під час аналізу нормативно-правового механізму державного регулювання соціального забезпечення ветеранів було виявлено низку проблемних питань, що виходять за межі нормативно-правової сфери, зокрема щодо зниклих безвісти та військовополонених учасників бойових дій, та відсутність загальновизнаних стандартів соціально-психологічної ресоціалізації учасників бойових дій.

Для мінімізації порушень прав цієї категорії покупців житла шляхом інвестування в житлові проекти, відповідальності забудовника за порушення зобов'язання щодо здавання майна в користування та надання документів, що підтверджують право власності на житло після завершення будівництва, потребує правового та нормативного врегулювання. Серйозним недоліком чинної пільгової системи для ветеранів є те, що більшість пільг, на які вони мають право, мають компенсаційний, а не мотиваційний характер. Отже, існуюча система пільг не здатна забезпечити ветеранам гідний рівень життя. Тому створення пільгової системи для цієї категорії громадян вимагає кардинально іншого підходу, який створить умови для їхньої адаптації до мирного життя та набуття компетенцій і навичок, необхідних для ефективної самореалізації [6].

Разом із тим, сучасна система соціального захисту та надання соціальних послуг учасникам бойових дій стикається з низкою актуальних проблем, обумовлених як масштабом військових дій, так і структурними обмеженнями у функціонуванні інституцій соціального захисту. Однією з ключових проблем є недостатня координація між суб'єктами надання послуг: органами державної

влади, місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я, центрами соціальних служб та недержавними організаціями. Відсутність цілісної моделі маршрутизації клієнта призводить до дублювання функцій, фрагментарності послуг і нерівномірного доступу ветеранів до підтримки в різних регіонах. Особливо гостро постає проблема стандартизації та якості послуг, адже потреби учасників бойових дій значною мірою індивідуалізовані, а наявні практики не завжди відповідають сучасним підходам до психосоціальної реабілітації.

Не менш важливою є проблема низького рівня інформованості самих учасників бойових дій щодо можливостей отримання соціальних послуг. Брак комунікаційних стратегій і недостатня інтеграція цифрових інструментів обмежують можливість швидко та безперешкодно отримати потрібну допомогу. Для частини ветеранів бар'єром також стає недовіра до державних інституцій, що зумовлює низький рівень звернень за підтримкою та збільшує роль волонтерських й ветеранських організацій у заповненні інституційних прогалів.

Таким чином, система надання соціальних послуг учасникам бойових дій в Україні перебуває у стані трансформації, що вимагає посилення міжсекторальної взаємодії, впровадження сучасних реабілітаційних підходів, розвитку кадрового потенціалу та створення ефективної інфраструктури доступності послуг. Забезпечення комплексності, адресності й довготривалості підтримки має стати ключовою умовою підвищення ефективності соціальної політики щодо ветеранів у контексті воєнних і післявоєнних викликів. Комплексна державна підтримка, орієнтована на активну реабілітацію, реінтеграцію ветеранів, учасників бойових дій на розвиток їхніх підприємницьких ініціатив, забезпечення добробуту завдяки отриманим знанням і навичкам на засадах безбар'єрного доступу до державної підтримки та зменшення бюрократичності цього процесу дасть змогу ветеранам стати лідерами розвитку громадянського суспільства та держави [21].

Існуюча система пільг та соціального захисту для ветеранів не має комплексного характеру. Про окремі пільги учасники бойових дій та члени їхніх сімей поінформовані недостатньо, інші не є досить актуальними. Система пільг не враховує індивідуальних потреб військових, не включає системи переходу від військового до цивільного життя. Як результат, що довше особа несе військову службу, тим тяжче їй інтегруватися до цивільного життя, побудувати успішну кар'єру та забезпечити власний добробут, інтереси. Саме тому система переходу від військового до цивільного життя з психологічними, медичними, фінансовими, кар'єрними компонентами для ветерана, учасника бойових дій та членів його сім'ї створила б умови для швидкого та зручного переходу до мирного життя. Новітні пільги для ветеранів не є достатньо індивідуалізованими, не зважають на потреби молодих економічно активних ветеранів, що намагаються забезпечити добробут для себе та власних сімей, а також є найбільш ініціативними представниками громадського суспільства. До того ж система пільг замість державних послуг чи підтримки власного розвитку пропонує застарілі радянські опції на зразок встановлення квартирного телефону, що не сприяє повазі та вшануванню внеску ветеранів у захист української держави, її суверенітету та територіальної цілісності.

Варто також зазначити, «що ще одним проблемним аспектом, який перешкоджає належному функціонуванню системи соціальної роботи з ветеранами, є недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів» [21]. Водночас фахівцям соціальної сфери часто бракує компетенцій у сфері роботи з травмою, кризового консультування, ведення випадку та міждисциплінарної взаємодії. Це ускладнює можливість забезпечення комплексної підтримки, що охоплює психологічну допомогу, реабілітацію, юридичний супровід, сприяння працевлаштуванню, підтримку членів родин ветеранів. Додатковою проблемою є перевантаження системи через різке збільшення кількості осіб, які потребують послуг, що поглиблює нерівність у доступі та знижує ефективність індивідуальної роботи. Надмірне навантаження соціальних працівників суттєво впливає на низьку ефективність послуг, які вони надають. Важливо покращити

якість послуг, що надаються соціальними працівниками. Необхідно проводити роботу з роз'яснення та популяризації діяльності соціальних служб та центрів соціально-психологічної реабілітації та послуг, які вони надають, серед населення [22]. Важливо також розширити сферу соціальних послуг.

Отже, розглядаючи систему соціального захисту учасників бойових дій, варто зазначити, що на державному рівні система соціальних послуг, пільг для цієї категорії населення не достатньо впорядкована та продумана, адже велика кількість послуг не є актуальною та доступною, переважна більшість УБД не розраховують на соціальний захист, оскільки для отримання певного виду послуг необхідно багато формальностей на які дуже часто не вистачає часу та сил.

1.2. Нормативно-правові основи соціального захисту учасників бойових дій

Основою будь-яких законних відносин є нормативно-правові акти. Унікальність та специфіка соціального захисту учасників бойових дій обумовлені тим, що вони мають право на задоволення своїх соціальних потреб, а також отримання соціального захисту, що регулюються відповідним спеціальним законодавством. Соціальний захист військовослужбовців є одним із критично важливих елементів національної безпеки та державної політики в Україні. Це підтверджується наявністю спеціалізованих законів та державних органів, що відповідають за цю сферу [1]. Завдяки своїй юридичній силі, нормативно-правові акти, що регулюють соціальний захист учасників бойових дій поділяються на закони та підзаконні нормативно-правові акти (укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо). Основним законом, що систематизує основні принципи соціального захисту учасників бойових дій, є Конституція України [2].

Згідно зі статтею 1 Конституції України, наша держава є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. Відповідно до статті 17 Конституції України, яка визначає гарантії соціального та

правового захисту для військовослужбовців, де чітко прописано соціальний захист цієї демографічної категорії населення: держава забезпечує соціальний захист громадян України, які проходять військову службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, а також їх сімей. До того ж, відповідно до статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист. Це встановлює, що вони мають право на захист соціальних і економічних інтересів, включаючи випадки повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, пенсії у старості та інші випадки, передбачені законом [3].

Конституція України наголошує на важливості державної підтримки та особливої уваги до певних категорій осіб та членів їхніх сімей, що повністю відповідає міжнародним та європейським положенням про соціальне забезпечення, що містяться у Загальній декларації прав людини [4], Європейській соціальній хартії [5] та інших міжнародних документах [6].

Соціальний захист військовослужбовців, учасників бойових дій українським законодавством керується через ряд законів, серед яких ключовими є закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [13], «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [14], «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [11], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [7], «Про житлово-комунальні послуги» [8], «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [9] та ін. Щодо гарантій пенсійного забезпечення учасників бойових дій, основні норми і положення містяться у Законах України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [10] та «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [11]. Ці закони визначають правові та соціальні гарантії для військовослужбовців, учасників бойових дій та членів їх сімей, націлені на забезпечення їхнього соціального захисту та покращення матеріального становища [12].

Відповідно до закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час [13].

Закон орієнтований на захист ветеранів війни шляхом:

- створення належних умов для збереження, підтримки здоров'я, а також активного довголіття;
- організації соціального обслуговування, зміцнення матеріально-технічної бази закладів і служб, створених для цієї мети та підготовки відповідних спеціалістів;
- виконання цільових програм, проектів соціального і правового захисту ветеранів війни;
- забезпечення відповідними пільгами та соціальними гарантіями у процесі трудової діяльності у відповідності до кваліфікації та професійної підготовки із врахуванням стану здоров'я [13].

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» є одним із ключових в означеній сфері та відображає, зокрема, систему державних гарантій в Україні, закріплює доволі великий список пільг, соціальних послуг та допомог учасникам бойових дій (більше двадцяти). Серед них: безкоштовне отримання ліків, лікарських препаратів, ліків імунобіологічного характеру, засобів, що мають медичне використання; виплата допомоги з тимчасової непрацездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи; переважне право на збереження роботи при скороченні чисельності чи штату працівників; позачергове надання житла та земельних ділянок для персонального забудовування, під садівництво і городництво, ремонт будинків і квартир таких громадян та забезпечення їх паливом; надання позики для будівництва, реконструкції або капремонту будинків і будівель на подвір'ях, під'єднання їх

до інженерної мережі, комунікацій, позики на будівництво чи купівлю дачі і благоустрій ділянок під садівництво; першочергове влаштування до закладів, які опікуються соціальним захистом громадян, обслуговування органами соціального захисту населення вдома; знижка на плату за комунальні послуги, проживання; знижка на оплату палива. Цим же законом було закладено й правове підґрунтя для реалізації соціального партнерства в галузі захисту соціальних прав учасників бойових дій [6].

У Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» вказано, що «Соціальний захист військовослужбовців - діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом» [14]. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Цей Закон відповідно до Конституції України визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.

Реалізація державної політики соціального забезпечення учасників бойових дій передбачає цілеспрямовані та систематичні дії державних органів щодо належного забезпечення соціального забезпечення ветеранів війни та членів їхніх сімей, членів сімей загиблих ветеранів війни та членів сімей

загиблих захисників шляхом надання їм належних гарантій соціального забезпечення та пільг відповідно до чинного законодавства. Слід зазначити, що основою таких дій має бути принцип соціальної справедливості. Цей принцип має на меті чітко визначити детальний обсяг пільг та відповідних гарантій, що їм належать, під час розробки та реалізації необхідних заходів для забезпечення адаптації ветеранів війни до життя в мирних умовах, забезпечення їм належної соціальної підтримки та соціального забезпечення для нормальної соціальної адаптації [15].

З огляду на проведення антитерористичної операції на сході України, яка розпочалась у квітні 2014 року та завершилась у квітні 2018 року, виникла нова категорія громадян, яка потребує соціальної допомоги та підтримки – учасники антитерористичної операції. Після трансформації у 2018 році з антитерористичної операції в операцію об'єднаних сил, разом із раніше визначеною категорією учасник АТО була створена категорія «учасник ООС». Із початком повномасштабної війни росії проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні запроваджено воєнний стан [16]. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення правил визначення категорій осіб, визнаних ветеранами війни, та членами сімей загиблих захисників» від 15.03.2022 р. № 2121-9 [17] суттєво розширено коло осіб, які віднесені до учасників бойових дій, зокрема до них включено добровольців територіальної оборони, учасників добровольчих формувань територіальної громади, осіб, які брали участь у заходах із захисту України, захисту населення та країни в цілому, внаслідок агресії російських військ проти України. Слід наголосити, що добровольці не отримують статус учасника бойових дій; натомість, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ, вони можуть отримати статус інваліда війни, а якщо вони є працівниками організацій, установ, підприємств – статус учасника війни [2].

Станом на вересень 2025 року в Україні статус УБД мали понад 1,3 млн громадян – тих, хто отримав статус до 2022 року (понад 550 тис. осіб) і тих, хто

отримав статус після повномасштабного вторгнення (понад 770 тис. осіб). Загальна кількість УБД становить понад 1,3 мільйона осіб [18].

Законодавство України постійно вдосконалюється та доповнюється, орієнтуючись на потреби відповідної категорії населення, зокрема на учасників бойових дій, військовослужбовців та членів їх сімей, тих категорій, які найбільше потерпають від війни та потребують особливої уваги та соціального захисту.

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ

2.1. Особливості та пріоритетні напрями соціального захисту та надання соціальних послуг учасникам бойових дій

Соціальний захист учасників бойових дій – це система економічних, організаційних і соціальних заходів, що здійснюються органами державної влади з метою підтримки учасників бойових дій та реалізації їхніх соціальних прав [2].

Система соціального забезпечення учасників бойових дій виконує дві основні функції:

– реабілітаційну, яка обмежує негативні наслідки участі у військових операціях шляхом надання цільової соціальної допомоги (допомоги, гарантій та компенсації);

– превентивну, яка запобігає негативним наслідкам, шляхом створення умов для участі УБД в системі обов'язкового соціального страхування та продовження функціонування в суспільстві після демобілізації.

Заходи соціального забезпечення мають два аспекти – активна та пасивна підтримка УБД. Пасивна підтримка надається у формі соціальної допомоги – виплати, грошова або матеріальна допомога особі, або сім'ї у разі втрати працездатності, інвалідності або смерті. Активна підтримка УБД надається у формі соціального страхування, державних програм та проектів, спрямованих на підтримку УБД та стимулювання їх активної участі після повернення зі збройного конфлікту. Для вирішення найважливіших питань впроваджуються цільові державні програми. Такі програми спрямовані на забезпечення учасників бойових дій медичної та психологічної реабілітації, відповідного санаторно-курортного лікування, засобами реабілітації, соціальної

та професійної адаптації (для звільнених з військової служби), надання житла, освітніх послуг [23].

Учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини. Для того щоб отримати статус учасника бойових дій командир (начальник) військової частини (органу, підрозділу) або інший керівник підприємства, установи та організації, або безпосередньо сам учасник бойових дій має звернутись до відповідної комісії, утвореної при державному органі, із необхідними документами. Порядок надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413 [24].

У сучасний період в Україні відбувається активна трансформація соціального законодавства військовослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів, демобілізованих осіб та члені їх сімей, з метою його узгодження з міжнародними стандартами. Від моменту ухвалення Указу Президента України «Про загальну мобілізацію в Україні» 24 лютого 2022 року [25] чисельність учасників бойових дій у лавах Збройних Сил та інших військових формувань України значно зросла. При цьому проблема низького рівня обізнаності військовослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів, демобілізованих осіб та члені їх сімей, щодо належності їм прав на окремі види соціальних гарантій, таких як одноразова грошова допомога, залишається актуальною. На думку вчених, це спричинено невпорядкованістю чисельних норм у сфері соціального захисту та постійними змінами в процесі їх реалізації, через складні військово-політичні умови в українській державі [26].

На сьогодні політика ветеранського розвитку встановлюється державою як один із провідних напрямів, який спрямований на надання можливостей всебічної реалізації прав для ветеранів одночасно із впровадженням політики щодо гарантій їх соціального захисту. Соціальна складова державної ветеранської політики передбачає:

- єдину систему обліку послуг, які отримані ветераном;
- підтримку його фізичного і ментального здоров'я;
- адаптацію до цивільного життя;
- інтеграцію в суспільство, родину, громаду, трудові колективи;
- підтримку осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України;
- забезпечення житлом (перехідний період).

Проблемними питаннями у сфері соціального захисту УБД є:

- питання, які стосуються осіб, зниклих безвісти, та військовополонених – УБД;
- питання соціально-психологічної реабілітації УБД;
- придбання житла шляхом інвестування в об'єкти житлового будівництва, що потребує нормативно-правового врегулювання відповідальності забудовника за порушення введення в експлуатацію об'єкта нерухомості та надання документів щодо права власності на житло після завершення будівництва;
- актуалізація питання формування Збройних Сил України за стандартами НАТО з урахуванням принципу професійного кадрового добору, що додатково вимагає посиленої уваги до наявної системи соціального забезпечення УБД.

Кожне із описаних питань потребує додаткових досліджень, спрямованих на врахування потреб учасників бойових дій, підвищення якості надання соціальних послуг, залучення до обговорень законотворчого процесу, громадських і ветеранських організацій, професійних спілок, інших сторін соціального партнерства тощо [27].

Згідно з Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», пільги для учасників бойових дій передбачаються в основному статтею 12 цього закону. У цій статті вказуються конкретні пільги, які гарантуються ветеранам війни, зокрема, учасникам бойових дій.

Стаття 12, пункт 1 цього Закону зазначає, що учасники бойових дій мають право на безкоштовне отримання ліків, імунобіологічних препаратів та медичних виробів, які необхідні для лікування або реабілітації. Це право діє, якщо лікарем визнано необхідність таких засобів для лікування. Ця пільга застосовується для лікування травм, поранень, каліцтв або захворювань, отриманих під час участі у бойових діях, а також для реабілітації після них. Доступ до цих послуг може бути наданий в межах бюджетних видатків, які визначаються державними та місцевими органами охорони здоров'я. У разі якщо необхідні медичні засоби чи препарати не входять до списку основних ліків, наданих державними установами, учасник бойових дій може звернутися до органів охорони здоров'я для їх заміни чи отримання компенсації.

Згідно з статтею 12, пунктом 2 закону, учасники бойових дій мають право на першочергове безкоштовне зубопротезування. Це стосується виготовлення протезів зубів, але безкоштовне протезування не поширюється на використання дорогоцінних металів у виготовленні зубних протезів. Основними особливостями надання цієї пільги є: зубопротезування здійснюється в державних стоматологічних установах або приватних клініках, які уклали угоди з державними органами; пільга надається безкоштовно в межах базових стандартів (просте протезування) і включає стандартні матеріали; в окремих випадках, коли потрібне більш складне лікування, можуть надаватися компенсації чи інші форми допомоги, визначені медичними установами.

Стаття 12, пункт 3 зазначає, що учасники бойових дій мають право на безкоштовне санаторно-курортне лікування або компенсацію за його вартість. Це право надається в межах бюджетного фінансування, що визначається державними органами. Однак, у 2023-2024 роках ця пільга тимчасово була припинена через відсутність необхідних коштів у державному бюджеті для

фінансування таких програм. Проте сам принцип пільги залишається чинним і може бути поновлений у майбутньому. Кожна територіальна одиниця виходячи із власних фінансових можливостей може забезпечити цією послугою учасників бойових дій.

Стаття 12, пункт 4 визначає право учасників бойових дій на 75% знижку на оплату житлово-комунальних послуг. Пільга поширюється на плату за житло (оренда або власне житло) та на плату за комунальні послуги, такі як вода, газ, електрика, опалення. Ця знижка передбачена для учасників бойових дій, які проживають у житлових будинках, що потребують особливої уваги для покращення житлових умов. Знижка застосовується до нормативних стандартів, встановлених державою, що визначають кількість споживаних послуг. Учасники бойових дій отримують знижки, які можуть бути надані як у вигляді безпосереднього зменшення суми до сплати, так і у вигляді компенсації частини витрат.

Стаття 12, пункт 5 визначає пільгу, за якою учасники бойових дій мають право на 75% знижку на оплату комунальних послуг – зокрема, на газ, електроенергію, воду та інші послуги. Знижка надається в межах норм споживання, визначених державою для кожного виду послуг. У разі, якщо витрати на комунальні послуги перевищують норми, пільга надається лише на перші кілька кубометрів чи літрів. Важливою особливістю є те, що пільги на комунальні послуги не поширюються на додаткові послуги, які не є обов'язковими для постачальників, наприклад, на інтернет чи супутникове телебачення.

Стаття 12, пункт 6 регулює пільги для учасників бойових дій, які не мають доступу до центрального опалення, на отримання рідкого палива (такого як бензин, мазут) для опалення своїх помешкань. Знижка на цей вид палива становить 75% в межах нормативів, установлених урядом для даного виду послуг. Ця пільга застосовується до тих, хто живе в сільських районах або поза містами, де немає можливості використовувати центральне опалення. Пільга

застосовується за наявності підтвердження від місцевої влади про відсутність централізованого опалення.

Стаття 12, пункт 7 надає право учасникам бойових дій на безкоштовний проїзд усіма видами транспорту, зокрема: міський транспорт (автобуси, тролейбуси, трамваї), автомобільний транспорт загального користування в сільській місцевості, водний та залізничний транспорт (в межах країни). Для отримання безкоштовного проїзду необхідно пред'явити посвідчення учасника бойових дій.

Статті 12, пункти 8 та 9 гарантують: – першочергове обслуговування в лікувальних закладах; – щорічне медичне обстеження та диспансеризацію. Ці пільги надаються безкоштовно та забезпечують своєчасну медичну допомогу, що є важливим для осіб, які зазнали фізичних чи психологічних травм під час бойових дій [13].

Учасникам бойових дій пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Щороку до Дня Незалежності України учасникам бойових дій виплачується разова грошова виплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України.

Учасникам бойових дій у період Другої світової війни, яким виповнилося 85 років і більше, надаються пільги, передбачені статтею 13 цього Закону для осіб з інвалідністю внаслідок війни I групи.

Держава забезпечує учасникам бойових дій та їх дітям, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення такими дітьми закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної),

фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти [28].

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлено єдину систему соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, гарантовано сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни в економічній, соціальній та політичній сферах. Зокрема, в п. 2 ст. 15 даного Закону було передбачено нарахування одноразової грошової допомоги мобілізованим військовослужбовцям, яка повинна виплачуватись у день демобілізації. Також даним Законом передбачене право на виплату одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) військовослужбовця або втрати працездатності. При цьому варто зазначити, що розмір допомоги не залежить від військового звання, посадового окладу та вислуги років військовослужбовця [14].

Як бачимо в Україні відповідно до законодавства передбаченні різні види соціальних пільг та гарантій, що позитивно впливає на життєдіяльність зазначеної категорії населення, оскільки перебуваючи на військовій службі, беручи участь у бойових діях, держава не забуває про них та забезпечує їм базові соціальні гарантії, розуміємо що це досить мало у порівнянні з тим що вони кожного дня ризикуючи власним життям виборюють нашу Незалежність, але це вже перші кроки у забезпеченні їх соціальної підтримки.

2.2. Механізми забезпечення стійкості системи соціального захисту учасників бойових дій у воєнний період

Одним із завдань соціальної політики держави є забезпечення належного рівня добробуту населення, навіть у час війни. Дисбаланс між потребами населення та можливістю їх задоволення негативно впливає на якість життя, тому держава повинна надавати послуги, тобто здійснювати різноманітні заходи, спрямовані на створення умов для реалізації громадянами своїх прав та свобод. У період війни соціальні послуги для ветеранів набувають кризового,

мобілізаційного та реабілітаційного характеру. Їхня реалізація відбувається у складних умовах – постійної міграції населення, дефіциту ресурсів, зростання психологічних травм і соціальної нестабільності.

Серед основних особливостей надання соціальних послуг УБД є:

1. Розширення категорії отримувачів послуг. До традиційних груп УБД додаються військовослужбовці, які отримали поранення, ветерани добровольчих формувань, звільнені з полону, що вимагає розширення спектра допомоги. Зважаючи на це соціальні працівники були вимушені швидко адаптуватися до нових викликів. Для них було проведено додаткове навчання, щоб кожен міг ефективно працювати з ветеранами, військовослужбовцями, демобілізованими військовими та членами їх сімей. Були впроваджені сучасні цифрові інструменти, включаючи електронні черги, онлайн-заявки, дистанційні консультації та електронні кабінети для користувачів послуг. Організаційна структура служб соціального захисту стала більш гнучкою: створено мобільні групи соціальної підтримки та налагоджено міжвідомчу співпрацю з військовими адміністраціями та громадськими організаціями. Метою цих змін було швидке реагування на потреби громадян та забезпечення безперервності соціальної допомоги навіть у складних умовах війни.

2. Кризово-реабілітаційна спрямованість. Пріоритетом стає психологічна підтримка, кризове консультування, посттравматична терапія, а також медична та соціально-професійна реабілітація, тому що, здобуваючи військовий досвід учасники бойових дій отримують ряд психологічних та фізичних травм. Найбільш за все це пов'язано зі стресовими факторами, тому сьогодні вкрай важливе питання психологічної підтримки та реабілітації учасників збройних конфліктів [29]. Запровадження інноваційних практик у сфері соціальної роботи, які виникли як нові способи задоволення актуальних потреб клієнтів соціальних служб і спрямовані на досягнення максимально ефективного результату як у вирішенні проблем конкретних осіб, що потребують підтримки, так і соціальних проблем суспільства загалом.

3. Інтегрованість послуг. У воєнний час зростає роль мультидисциплінарних команд, які об'єднують соціальних працівників, фахівців, лікарів, юристів, психологів, волонтерів. Розвиток ветеранських просторів, центрів підтримки орієнтований на надання широкого спектра соціальних послуг, зокрема, інформаційних, консультативних, терапевтичних, реабілітаційних, реінтеграційних та ін. У воєнних умовах великий потенціал у наданні комплексної соціально-психологічної допомоги мають дистанційні форми організації роботи з УБД – телефони довіри, онлайн-консультації, що забезпечують неперервність надання допомоги навіть у фзонах бойових дій чи евакуації.

4. Реалізація соціальних послуг на рівні громад. Саме територіальні громади стали ключовими провайдерами соціальних послуг, оскільки вони ближчі до ветеранів і можуть оперативніше реагувати на їхні потреби. Тому реформування системи адміністративних та соціальних послуг є особливо важливим, оскільки одним із найважливіших завдань держави та сектору соціального забезпечення є надання громадянам своєчасної, доступної та якісної підтримки, побудова системи соціальних послуг в умовах політичної та управлінської трансформації, а також впровадження соціальної роботи, що відповідає передовому європейському досвіду. Основним ресурсом громади є її мешканці. На різних етапах життя кожен мешканець може опинитися у складній ситуації та потребувати професійної соціальної підтримки для її подолання [30].

5. Інклюзивність та фокус на реінтеграцію і соціальну активність. Працівники системи соціального захисту мають діяти за принципами *trauma-informed approach* – тобто розуміти психологічний досвід ветеранів і уникати повторного травмування. Соціальні послуги не мають обмежуватись допомогою, а повинні сприяти відновленню активності, самозайнятості, участі у громадському житті та розвитку ветеранського підприємництва.

Система надання соціальних послуг ґрунтується на Законі України «Про соціальні послуги» [31], що дає визначення поняттю «соціальні послуги – дії,

спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особі/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України».

Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [31].

Стійкість системи соціального захисту та соціальних послуг для учасників бойових дій у воєнний час визначається здатністю держави та громад працювати в умовах невизначеності, підтримувати своїх громадян, які захищають територіальну цілісність та незалежність нашої держави, гнучко розподіляти ресурси й зберігати орієнтацію на людину. Соціальна підтримка ветеранів – це не лише гуманітарний, а й стратегічний ресурс відновлення країни після війни, оскільки від її ефективності залежить рівень соціальної згуртованості, довіра до держави та потенціал післявоєнної реінтеграції.

Місцеві громади та громадські організації відіграють ключову роль у зміцненні системи соціальної допомоги УБД, особливо у воєнний час. Їхня діяльність сприяє швидкому реагуванню на потреби захисників та їхніх родин, доповнюючи державні програми соціального забезпечення.

На місцевому рівні впроваджуються сучасні цифрові сервіси – онлайн-платформи для подання заявок на отримання допомоги, електронні черги та мобільні додатки для консультацій. Громади створюють «єдині вікна» для ветеранів, де правову, психологічну та соціальну підтримку можна отримати в одному місці. Вводять в штат фахівців із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб, які здійснюють супровід та допомагають у вирішенні поточних питань. Створюють Центр життєстійкості [37], які призначені для надання безкоштовної психологічної та соціальної підтримки для мешканців територіальних громад, що допомагає їм долати стрес та адаптуватися до

кризових ситуацій. Центри надають індивідуальне та групове консультування, проводять освітні заходи, допомагають у вирішенні соціальних питань та координують волонтерську діяльність. Такі рішення територіальних громад підвищують доступність послуг та скорочують бюрократичні процедури.

Місцеві громади у партнерстві з державними установами реалізують програми соціальної інтеграції ветеранів – навчання новим професіям, мікрогранти для започаткування власного бізнесу, культурні та спортивні заходи. Така співпраця підвищує довіру між державою та її громадянами та робить систему соціальної допомоги більш гнучкою та стійкою.

Волонтери залишаються основною рушійною силою допомоги УБД. Вони організують заходи зі збору коштів, забезпечують ветеранів ліками, одягом та матеріалами, сприяють реабілітації та працевлаштуванню. У багатьох громадах є ветеранські центри та волонтерські центри, які координують допомогу та сприяють обміну досвідом між учасниками бойових дій.

Громадські організації створюють кризові центри та центри психологічної підтримки, де ветерани можуть отримати консультації, пройти курси з адаптації до мирного життя або брати участь у групах самопомоги. Ці центри часто поєднують послуги психологів, соціальних працівників та лікарів, забезпечуючи всебічну підтримку.

Місцеві громади, волонтери, громадські організації відіграють ключову роль у підтримці учасників бойових дій. Їхня активність, гнучкість і готовність діяти швидко забезпечують сталість системи соціального захисту навіть у кризових умовах. Інноваційні підходи, волонтерська енергія та партнерство з владою формують нову, ефективнішу модель соціальної допомоги ветеранам.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ ЦУМАНСЬКОЮ СЕЛИЩНОЮ РАДОЮ

3.1. Організація надання соціальних послуг учасникам бойових дій у Цуманській територіальній громаді

У сучасних українських умовах соціальний захист ветеранів війни, військовослужбовців, учасників бойових дій та членів їхніх сімей стає ключовою суспільною потребою, оскільки кількість людей цієї категорії населення значно зростає, а фінансові можливості держави недостатні для забезпечення необхідної соціальної підтримки. Тому вирішальним аспектом соціального захисту є реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство, забезпечення та створення умов для утримання солдатами себе та своїх сімей. Для цього вкрай важливо створювати загальнонаціональні програми, які б забезпечували інклюзивний підхід до кожного ветерана.

Однією із таких є впровадження на державному рівні посади фахівців із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб у кожній територіальній громаді, для того, щоб всіляко сприяти ветеранам війни, учасникам бойових дій, демобілізованим особам та членам їхніх сімей у реалізації їхніх можливостей, прав, соціальних гарантій на шляху переходу від військової служби до цивільного життя [38].

Участь військових у бойових діях призводить до певних порушень у їхньому житті, провокує несприятливі зміни особистості та негативно впливає на їхнє здоров'я. Після повернення до цивільного життя солдати стикаються з новими стресовими ситуаціями, пов'язаними із соціально-професійною адаптацією, соціалізацією, самореалізацією, нерозумінням з боку близьких тощо. Тому військовослужбовці та члени їхніх сімей потребують підвищеної уваги громадськості, організації ефективної соціальної роботи для їхньої всебічної реабілітації, а також надання їм належної та всебічної соціальної підтримки [39].

У Цуманській територіальній громаді теж є фахівець зі супроводу ветеранів та демобілізованих осіб (далі – фахівець), який надає допомогу військовослужбовцям, демобілізованим особам та членам їх сімей. Фахівець є штатним працівником комунальної установи «Центр надання соціальних послуг Цуманської селищної ради».

Основною метою діяльності фахівця є надання ефективної підтримки у переході ветеранів війни та осіб, демобілізованих з військової служби, до цивільного життя, а також допомога ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, пораненим учасникам Революції Гідності, членам сімей загиблих захисників України, померлим захисникам України та іншим демобілізованим особам у реалізації їхніх прав та соціальних гарантій з урахуванням індивідуальних потреб.

Основними завданнями та обов'язками фахівця зі супроводу ветеранів та демобілізованих осіб є:

- 1) організація супроводу ветеранів війни та членів їх сімей;
- 2) ведення документації та адміністративних обов'язків;
- 3) психологічна підтримка;
- 4) консультаційна підтримка;
- 5) підтримка в оформленні документів;
- 6) допомога в організації отримання медичних послуг та реабілітації;
- 7) сприяння зайнятості та професійній адаптації;
- 8) підтримка у житлових питаннях;
- 9) співпраця з громадськими об'єднаннями ветеранів війни;
- 10) формування активної життєвої позиції;
- 11) організація транспортної допомоги;
- 12) допомога в організації дозвілля [40].

Також для учасників бойових дій та членів їх сімей передбачені адміністративні послуги у Цуманській територіальній громаді відповідно до Переліку адміністративних послуг, які надаються через відділ «Центр надання адміністративних послуг» Цуманської селищної ради від 09.07.2019 року №22-

1/4:

1) надання санаторно-курортних путівок пораненим учасникам Революції Гідності, ветеранам війни, які беруть участь в антитерористичній операції/операції Об'єднаних сил, та членам сімей загиблих учасників цих осіб;

2) надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни;

3) видача вкладиша до посвідчення учасника бойових дій, або особи з інвалідністю внаслідок війни;

4) надання грошової компенсації замість санаторно-курортної путівки особам, які стали інвалідами внаслідок війни, та особам, прирівняним до них.

5) видача направлення для отримання послуг з соціальної та професійної адаптації;

6) видача нового посвідчення Постраждалим учасником Революції Гідності у зв'язку з його непридатністю або втратою;

7) позбавлення статусу постраждалого учасника Революції Гідності за заявою особи;

8) видача направлення на отримання послуг із психологічної реабілітації постраждалим учасникам Революції Гідності, ветеранам війни з числа учасників антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил, членам їх сімей та членам сімей загиблих (померлих) таких осіб;

9) прийняття рішення про проведення безоплатного капітального ремонту власних житлових будинків і квартир осіб, що мають право на таку пільгу;

10) відшкодування витрат на безоплатне поховання померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, учасників бойових дій, постраждалих учасників Революції Гідності і осіб з інвалідністю внаслідок війни. Видача посвідчення реабілітованої особи;

11) виплата щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань;

12) взяття на облік для забезпечення санаторно-курортним лікуванням (путівками) ветеранів війни та осіб, на яких поширюється дія Законів України Про

статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту та Про жертви нацистських переслідувань;

13) установлення статусу, видача посвідчень учасникам бойових дій;

14) видача нового посвідчення жертви нацистських переслідувань особам, які мають право на пільги, встановлені Законом України Про жертви нацистських переслідувань у зв'язку з втратою або непридатністю для користування;

15) установлення статусу, видача посвідчень постраждалим учасникам Революції Гідності [41].

У переліку Центру надання адміністративних послуг передбачено «Єдине вікно ветерана», де ветерани та члени їх сімей можуть отримати комплекс державних послуг в одному місці. Такий формат полегшує процес отримання необхідних документів та послуг, усуваючи організаційні перешкоди та дозволяючи вирішити кілька питань за один візит, проте його функціонування не є достатньо ефективним, оскільки громадяни не достатньо проінформовані, фактично існування такого вікна закріплене документально.

Цуманська територіальна громада у своїй діяльності ставить за мету надання якісної та повноцінної підтримки Захисників та Захисниць України тому, відповідно до Рішення сесії від 20.12.2024 року № 41/4, було затверджено Комплексну Програму підтримки Захисників та Захисниць України, членів їх сімей та членів сімей Загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України на 2025-2027 роки в Цуманській територіальній громаді в якій передбачено:

1) Фінансова підтримка Захисників та Захисниць України, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти Захисників та Захисниць України, а саме: надання матеріальної допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України на оплату ритуальних послуг, проведення поховання загиблих(померлих) Захисників та захисниць України; надання матеріальної допомоги Захисникам/Захисницям України на лікування та реабілітацію внаслідок поранення, каліцтва або захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини; надання матеріальної допомоги сім'ям зниклих безвісти, сім'ям полонених та звільнених з полону Захисників та Захисниць

України; послуги з перевезення хворих демобілізованих, звільнених з полону Захисників/Захисниць України.

2) Покращення матеріально-побутових умов Захисників/Захисниць України, членів їх сімей, та членів сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти, полонених Захисників та Захисниць України, що передбачає: забезпечення дровима сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти Захисників/Захисниць України; транспортні послуги по підвезенню деревини сім'ям Захисників та Захисниць України; постановка на квартирний облік при виконавчому комітеті селищної ради Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України; надання роз'яснення щодо правових підстав отримання земельної ділянки Захисникам та Захисницям України, членів їх сімей, та членів сімей загиблих (померлих) Захисникам та Захисницям України. Вирішення питання розподілу земельних ділянок.

3) Соціальний захист Захисників та Захисниць України, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти, полонених Захисників та Захисниць України: здійснення соціальної підтримки, соціального супроводу та надання соціальних послуг Захисникам та Захисницям України, членам їх сімей та членам сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти Захисників та Захисниць України.

4) Соціальний захист дітей із сімей Захисників та Захисниць України, сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти Захисників та Захисниць України: забезпечення безкоштовного харчування в закладах освіти та отримання безоплатної позашкільної освіти для дітей зниклих безвісти, загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України; організація оздоровлення та відпочинку дітей Захисників та Захисниць України, полонених, зниклих безвісти, загиблих воїнів; відшкодування вартості проїзду в міському транспорті, які здобувають освіту в вищих навчальних закладах: в тролейбусі та автобусі – дітям, яким надано статус «Член сім'ї загиблого Захисника та Захисниці України».

5) Вшанування Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

6) Вшанування пам'яті загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [42].

Вивчивши та попрацювавши із системою надання різних видів послуг ветеранам війни, учасникам бойових дій, демобілізованим військовим та членам їх сімей варто сказати, що в Цуманській територіальній громаді передбачений чималий спектр послуг. Важливу роль відіграє фахівець із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб якій повністю веде супровід таких осіб та доводить до відома інформацію про наявні послуги, допомагає в оформленні різних видів допомог. Проте є і недоліки перш за все це недостатнє фінансування Програми, особливо це стосується виплат при пораненні.

3.2. Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності надання соціальних послуг учасникам бойових дій Цуманською селищною радою

Підтримка УБД вимагає не лише матеріальної допомоги, а й створення ефективної системи соціального супроводу, реабілітації та адаптації до мирного життя. Підвищення ефективності надання соціальних послуг УБД Цуманською селищною радою потребує поєднання організаційних, кадрових та комунікаційних змін, спрямованих на оперативність, доступність і адресність підтримки. Для Цуманської селищної ради це має стати пріоритетним напрямом реалізації ветеранської соціальної політики, яка поєднує державні, місцеві та громадські ресурси.

На нашу думку, насамперед слід забезпечити систематичний моніторинг потреб УБД шляхом регулярних опитувань, індивідуальних консультацій та аналізу звернень, що дозволить переходити від формального обліку до реального розуміння життєвих ситуацій та пріоритетів кожної родини. Через міжвідомчу взаємодію – налагоджену співпрацю з медичними установами, центром зайнятості, службою у справах ветеранів і громадськими організаціями

– можна прискорити вирішення комплексних питань реабілітації, працевлаштування та психологічної підтримки для УБД.

Наразі варто більше уваги приділити розвитку «Єдиного вікна ветерана» [43], розширення штатних одиниць фахівців із супроводу ветеранів для ефективності соціального супроводу, створенню ветеранського простору, де ветерани матимуть можливість поділитись досвідом, обмінятись думками. Також варто розвивати Центр життєстійкості, для того, щоб розширити та вдосконалити його роботу у сфері підтримки учасників бойових дій та членів їх сімей.

Зважаючи на це, можна запропонувати Цуманській селищній раді з метою забезпечення реалізації усіх прав Захисників України покращити свою роботу через такі заходи:

1) залучення спеціалістів, які будуть надавати психологічну підтримку, військовослужбовцям, ветеранам, учасникам бойових дій та членам їх сімей, проведення ними індивідуальних та групових консультацій, тренінгів із подолання стресу, посттравматичних станів, відновлення внутрішнього ресурсу. Водночас доцільно розвивати систему раннього виявлення потреб через мобільну роботу фахівців, виїзні консультації, що особливо важливо для маломобільних чи психологічно вразливих ветеранів.

2) підвищення кваліфікації працівників, навчання їх сучасним методам роботи з ветеранами, розвиток компетентностей у сфері кризового втручання та кейс-менеджменту. Широка обізнаність соціальних працівників при здійсненні соціального супроводу у підготовці документів, оформленні соціальних виплат, забезпеченні санаторно-курортного лікування, надання консультацій щодо земельних питань, пільг, статусу УБД, оформлення інвалідності тощо дасть змогу надавати послуги на високому рівні, ставитися більш чутливо до потреб клієнта;

3) сприяння в професійному відновленні ветеранів: проведення курсів перекваліфікації, кар'єрних консультацій, супровід при працевлаштуванні, тренінги з фінансової грамотності, цифрових навичок;

4) створення реабілітаційного закладу для ветеранів, де будуть організовуватись спортивні, культурні та оздоровчі програми, спрямовані на відновлення фізичного і психологічного стану (арт-терапія, трудотерапія, спортивні активності, майстерні для розвитку нових навичок);

5) запровадження інноваційних цифрових сервісів:

– електронної системи обліку ветеранів, що повністю автоматизована для подачі заяв і документів, ведення обліку даних отримувачів послуг, онлайн консультації;

– створення мобільного застосунку громади з розділом «Допомога УБД»: реєстрація на прийом, нагадування про виплати, поновлення документів, можливість оцінити якість послуг.

– єдина база потреб, яка допоможе координувати допомогу між структурними підрозділами, волонтерами та благодійними організаціями. Впровадження зручних онлайн-форм для запису на прийом, подання заяв, інформування про доступні програми, а також прозорий електронний облік послуг зменшать черги та прискорять комунікацію.

б) створення ветеранської спілки при селищній раді, яка проводитиме спільні акції, тренінги, соціальні ярмарки, підписуватиме меморандуми із фондами, які займаються реабілітацією, створюватиме цільові програми соціальної адаптації УБД із чітким фінансуванням та моніторингом результатів. Важливим напрямом є підтримка громадських ініціатив і ветеранських об'єднань: залучення їх до розробки місцевих програм, спільне проведення заходів, підтримка проєктів самопомоги створюють середовище взаємопідтримки та підвищують довіру до органів влади.

7) створення простору для сімей учасників бойових дій, ветеранів війни, для здійснення психологічної підтримки, відпочинку. Простір стане осередком для обміну досвідом між учасниками бойових дій, які проживають в громаді, та щойно демобілізованими військовими у адаптації до мирного життя. Ветеранський простір може стати центральною ланкою нової моделі підтримки – місцем, де учасники бойових дій отримують не лише допомогу, а й

можливість відновити сили, відчути підтримку громади та знайти новий сенс у мирному житті. Ефективність допомоги значно зростає, якщо вона буде спрямована не лише на ветеранів, а й на їхні родини.

Загалом, ефективність соціальних послуг зросте тоді, коли вони будуть не лише нормативно визначені, а й адаптовані до реальних умов життя ветеранів, ґрунтуватимуться на індивідуальному підході, відкритому діалозі та партнерстві громади, фахівців і самих отримувачів підтримки.

Цуманська територіальна громада може стати місцем, де ветерани не лише отримують допомогу, а й стають активними учасниками місцевої спільноти. Прозорість, відкритість та активна комунікація з громадою, зокрема через проведення інформаційно-просвітницьких заходів, консультацій і створення доступних каналів зворотного зв'язку дозволить більш чітко структурувати потреби УБД та напрями допомоги. Оптимізація матеріально-технічного забезпечення, цифровізація послуг і впровадження електронних сервісів дозволять підвищити оперативність, зручність та якість соціальної підтримки учасників бойових дій у громаді.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження сформульовано наступні наукові висновки:

1. Досліджено існуючі недоліки системи соціального захисту учасників бойових дій, варто зазначити, що основними із них є: не доопрацювання системи щодо зниклих безвісти та військовополонених учасників бойових дій, не створені стандарти щодо ресоціалізації учасників бойових дій, недостатня проінформованість про можливості реалізації прав та пільг що передбачені законодавством України, відсутність чіткої функціональної взаємодії між державними органами; брак фінансових ресурсів для повноцінного забезпечення потреб УБД, та інші. Державою упускається важливий принцип, який поєднує матеріальну підтримку з комплексом соціально-психологічних, медичних, реабілітаційних та освітніх послуг, головна мета якого забезпечити повноцінну соціальну адаптацію ветеранів до мирного життя, тому важливо зосередити необхідні ресурси для формування середовища, яке створює індивідуалізовані умови зважаючи на конкретні потреби учасників бойових дій. Важливим аспектом розвитку системи соціального захисту є підтримка такої категорії населення, що орієнтується на реабілітацію та реінтеграцію ветеранів у суспільство.

2. Досліджено та проаналізовано нормативно-правову базу надання соціальних послуг учасникам бойових дій. Визначено, що ключовим у законодавстві України є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який дає визначення поняттю соціальний захист убд, відображає систему державних гарантій в Україні, закріплює доволі великий список пільг, соціальних послуг та допомог учасникам бойових дій (більше двадцяти). Також важливу роль відіграє Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який встановлює єдину систему соціального та правового захисту УБД, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо

захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі. Загалом на державному рівні створюються відповідні законопроекти що стосуються соціального захисту цієї категорії населення, допрацьовує нормативне забезпечення для повної реалізації усіх прав УБД, створює умови для можливості якісного отримання усіх соціальних гарантій передбачених Конституцією України навіть у воєнний час.

3. Охарактеризовано особливості соціального захисту та надання соціальних послуг УБД під час воєнного стану. Варто зазначити, що саме в період воєнного часу активізувалась робота у напрямі підсилення соціальної захищеності Захисників та Захисниць України, напрацьовується та розвивається система соціальних пільг що орієнтована на конкретні потреби військовослужбовців та членів їх сімей, що орієнтується на міжнародні стандарти. В період воєнного часу значно зросла кількість отримувачів послуг, швидке реагування на сучасні виклики сприяло розвитку цієї сфери, вдосконаленню набутих навичок, що позитивно вплинуло на процес реалізації громадянами своїх конституційних прав. Розглядаючи соціальні послуги, можна сказати, що переважна більшість соціальних послуг передбачена та регулюється Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», де конкретні пільги, які гарантуються ветеранам війни, зокрема, учасникам бойових дій описуються у статті 12 цього закону. Наразі на державному рівні впроваджено делегування повноважень на органи місцевого самоврядування, для надання якісної підтримки учасників бойових дій та адресності надання відповідних послуг, що сприяє покращенню системи соціального захисту певних категорій населення, але через це існує ряд недоліків, таких як неспроможність органів місцевого самоврядування повноцінно фінансувати програми соціального захисту, реабілітацій, соціальних послуг, через що зникає довіра до місцевих органів та держави, адже не завжди та в повній мірі реалізуються права військових. Важливо звернути увагу на те, що волонтери є одним із основних сил допомоги для учасників бойових дій, ветеранів, військовослужбовців. Ініціюють різні збори

для забезпечення як базових потреб так і глобальних, які на жаль, не в змозі забезпечити держава. Сприяють реабілітації та працевлаштуванню, забезпечують ліками. Волонтерські організації це суттєва підтримка нашої армії на шляху до перемоги на ворогом.

Важливу роль також відіграють громадські організації, які створюють кризові центри та центри психологічної підтримки, де ветерани можуть отримати консультації, пройти курси з адаптації до мирного життя або брати участь у групах самопомоги. Ці центри часто поєднують послуги психологів, соціальних працівників та лікарів, забезпечуючи всебічну підтримку.

4. Проаналізовано стан соціального захисту учасників бойових дій, ветеранів, військовослужбовців, демобілізованих ветеранів війни та членів їх сімей у Цуманській громаді. Варто зазначити що у громаді передбачені соціальні гарантії та пільги, діє Програма підтримки Захисників та Захисниць України, членів їх сімей, членів сімей Загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, у якій передбачена як фінансова підтримка так і послуги соціального супроводу, яку здійснює фахівець із супроводу ветеранів. Передбачений спектр адміністративних послуг, створено «Єдине вікно ветерана», яке на мою думку не є достатньо розвинутим та не користується попитом серед громадян, оскільки переважна більшість мешканців громади не знають про його існування, переваги та можливості. Важливо розуміти потреби жителів громади та вдосконалювати наявну системи соціальної захищеності учасників бойових дій, для того щоб повноцінно реалізувати права Захисників. У системі соціального захисту Цуманської селищної ради можна виділити й недоліки, зокрема, відсутність орієнтації та спроможності забезпечити конкретні потреби ветеранів, недостатньо фінансових ресурсів для реалізації повною мірою соціальних прав ветеранів, військовослужбовців, учасників бойових дій та членів їх сімей, застарілі методи та недостатня комунікація із членами громади, щодо можливості у сприянні отриманні послуг передбачених законодавством.

5. Запропоновано можливості розвитку Цуманської громади у сфері соціального захисту, а саме: підвищення кадрового потенціалу та проходження новітніх практик задля ефективного соціального супроводження та допомоги у вирішенні питань, які хвилюють військовослужбовців; розвиток Центру життєстійкості та Єдиного вікна, які б орієнтувались на підвищенні соціальної підтримки та активності ветеранів війни, що орієнтується на якісне надання послуг; створити простір для ветеранів та їх сімей, де вони могли б отримувати підтримку, поради, та обмінюватись цінним досвідом, разом відстоювати спільні інтереси; створювати та брати участь у інноваційних проектах задля поліпшення сфери обслуговування цієї категорії населення. Отже, посилення ролі Цуманської селищної ради у сфері соціального захисту ветеранів має ґрунтуватися на поєднанні інноваційних підходів, партнерства та людяності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сотнікова Ю. В., Клизуб О. О. Нормативно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні та зарубіжних країнах. *Бізнес Інформ*. 2025. № 7. С. 65–73. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-7_0-pages-65_73.pdf (дата звернення: 20.09.2025).
2. Наливайко І. Теоретико-правова характеристика соціального захисту учасників бойових дій в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. с. 179-186. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/32.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/print> (дата звернення: 20.09.2025).
4. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_0 (дата звернення: 20.09.2025).
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) : міжнародний документ від 03.05.1996 р. (дата оновлення: 07.09.2016). Страсбург. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.09.2025).
6. Спицька К., Провідні засади соціального захисту учасників бойових дій у Україні. *Юридичний вісник «Проблеми та судження»*. 2022. № 2. С.171-181. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2022/22.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
7. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р., № 2017-III, дата оновлення: 26.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
8. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 р., № 2189-VIII, дата оновлення: 09.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (дата звернення: 22.09.2025).

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р., № 2801-ХІІ, дата оновлення: 27.09.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

10. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р., № 1058-ІV, дата оновлення: 07.09.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 22.09.2025).

11. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р., №2262-ХІІ, дата оновлення: 07.09.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 22.09.2025).

12. Волошина Ю.О., Сербалюк Ю.В. Соціальний захист військовослужбовців: права та гарантії для учасників бойових дій та їх сімей. *Збірник наукових праць Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: соціально-педагогічна. Випуск 39. 2024. С.11-16.

13. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захист: Закон України від 22.10.1993 р., № 3551-ХІІ, дата оновлення: 31.07.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 04.10.2025).

14. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ Дата оновлення: 31.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 04.10.2025).

15. Столярик О., Семигіна Т. Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*. № 1. 2023. С. 63-77. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28747/1/STOLIARYK.pdf> (дата звернення: 04.10.2025).

16. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р., № 64/2022. Дата оновлення: 31.10.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

17. Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення правил визначення категорій осіб, визнаних ветеранами війни, та членами сімей загиблих захисників: Закон України від 15.03.2022 р. № 2121-9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-20#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

18. Скільки УБД в Україні: дані Мінветеранів. *Факти*: веб-сайт. 8 жовтня 2025 р. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251008-skilky-ubd-v-ukrayini-dani-minveteraniv> (дата звернення 09.11.2025).

19. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. Випуск 2 (7). С.61-71.

20. Морій Ю.О., Івасик В.Ф, Звягінцева М.Ю., Фацієвич В-Н.В., Олійник В.В., Пашкіна А.І. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців: посібник. *Юридична Сотня*, 2022. 142 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення: 24.10.2025).

21. Алещенко В. І. Соціальна політика в Збройних Силах України: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Наука і оборона*. 2005. № 2. С. 38-44.

22. Назаренко І. І., Якимець, В. М., Печиборщ В. П., Слабкий Г. О., Іванов В. І., Поліщук А. О. Проблемні питання психологічної реабілітації ветеранів учасників антитерористичної операції та військовослужбовців операції об'єднаних сил в Україні. *Здоров'я нації*. 2019. № 1. С. 48-58.

23. Гордієнко Є. П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій в Україні: дис. канд. філ. наук з держ. упр. Національна академія державного управління при Президентіві України. Харків, 2021. 296 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0821U102813#!> (дата звернення: 04.11.2025).

24. Статус учасників бойових дій. Міністерство у справах ветеранів України. Платформа e-Ветеран. URL: <https://eveteran.gov.ua/statuses/status-uchasnika-bojovih-dij> (дата звернення: 04.11.2025).

25. Про загальну мобілізацію в Україні: Указ президента України від 24.02.2022 року № 65/2022, (дата оновлення: 05.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

26. Чічкань М. В., Лугина Є. Ю., Актуальні питання соціального захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 5. 2023. С. 60-65. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2023/12.pdf (дата звернення: 11.11.2025).

27. Савка В. Особливості соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Ввічливість. *Humanitas*, № 5, 2024. с. 125–130, URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.18> (дата звернення: 26.10.2025).

28. Міністерство у справах ветеранів України. Якими послугами користуються учасники бойових дій. URL: <https://mva.gov.ua/veteranam/yakimi-pilgami-koristuutsya-uchasniki-boyovih-diy-zgidno-zakonodavstva> (дата звернення: 26.10.2025).

29. Гульбс О., Кобець О. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. 2021. № 7. С. 1000-1006. URL: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.7.2021.237166> (дата звернення: 04.11.2025).

30. Томчук Л.О. Забезпечення стійкості системи надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та відновлення України. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2024. № 39. С. 125-131. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/39-2024/25.pdf> (дата звернення: 04.11.2025)

31. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 18-ВР. Дата оновлення: 27.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 04.10.2025).

32. Ключові виклики у сфері соціального захисту ветеранів війни обговорено під час круглого столу: "Ветеранська політика - пріоритет держави". Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/262775.html (дата звернення: 08.11.2025).

33. Гульбс О., Кобець О. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. 2021. № 7. С. 1000-1006. URL: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.7.2021.237166> (дата звернення: 08.11.2025).

34. Томчук Л.О. Забезпечення стійкості системи надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та відновлення України. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2024. № 39. С. 125-131. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/39-2024/25.pdf> (дата звернення: 26.09.2025)

35. Пріоритети та виклики політики безбар'єрності. Аналітичні матеріали до розробки урядового Плану заходів на 2025- 2026 роки. Київ, 2024. с. 136. URL: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/prioriteti-ta-vikliki-politiki-bezbarjernosti-200325.pdf> (дата звернення: 20.11.2025).

36. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 18-ВР. Дата оновлення: 27.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.11.2025)

37. Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 року, №1505. Київ. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1505-2025-п#Text (дата звернення: 22.11.2025).

38. Відповіді на ключові питання щодо впровадження у громадах фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. *Міністерство у справах ветеранів України*: офіційний веб-сайт. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/vidpovidi-na-kluchovi-pitannya-schodo-vprovadzhennya-u-gromadah-fahivtsiv-iz-suprovodu-veteraniv-viyni-ta-demobilizovanih-osib> (дата звернення: 22.11.2025).

39. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців УБД в системі соціальних служб. Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. с. 39 URL:

http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12237/1/Aref_Bryndikov.pdf

(дата звернення: 18.11.2025).

40. Положення Про Центр надання соціальних послуг Цуманської селищної ради від 17.09.2024 № 37/8. URL: <https://cumanska-gromada.gov.ua/news/1594201101/> (дата звернення: 07.10.2025)

41. Центр надання адміністративних послуг Цуманської селищної ради. Веб-портал ЦНАП Цумань, 2025. URL: https://cherga.diia.gov.ua/appeappointment/sectors_office?id_office=16&id_area=12 (дата звернення: 07.10.2025).

42. Комплексна Програма підтримки Захисників та Захисниць України, членів їх сімей та членів сімей Загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України на 2025-2027 роки в Цуманській територіальній громаді. Затверджено Рішенням сесії від 20.12.2024 р. № 41/4. Цуманська селищна рада, 2024. с.10. URL: <https://cumanska-gromada.gov.ua/docs/1884572/> (дата звернення: 07.10.2025).

43. Запровадження в ЦНАП принципу «Єдиного вікна» для обслуговування ветеранів/-ок та членів їх сімей. Дія Центр. URL: <https://center.diia.gov.ua/library/zaprovadzenna-v-cnap-principu-edinogo-vikna-dla-obslugovuvanna-veteraniv-ok-ta-cleniv-ih-simej-zrucni-ta-dostupni-veteranski-poslugi> (дата звернення: 07.11.2025).

АНОТАЦІЯ

Гриценя Валентина Миколаївна. Особливості соціального захисту учасників бойових дій в умовах воєнного стану (на прикладі Цуманської селищної ради). Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за освітньо-професійною програмою «Управління в системі соціального забезпечення» спеціальності 232 Соціальне забезпечення. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У роботі досліджено тему соціального захисту учасників бойових дій в умовах воєнного стану, розглянуто нормативно-правові основи надання соціальних послуг, охарактеризовано провідні засади, актуальні проблеми системи надання соціальних послуг учасникам бойових дій, а також описано пріоритетні напрями та механізми забезпечення стійкості системи соціальних послуг у воєнний період.

У роботі проаналізовано організацію надання соціальних послуг УБД у Цуманській територіальній громаді. Надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності надання соціальних послуг УБД для Цуманської селищної ради.

Ключові слова: учасники бойових дій, соціальний захист, соціальні послуги, воєнний час.

SUMMARY

Gritsenia Valentyna Mykolaivna. Peculiarities of social protection of combatants in martial law (on the example of the Tsuman settlement council). Manuscript.

Master's qualification work of the EPP «Management in the Social Welfare System» specialty 232 Social Welfare. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2025.

Master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources used.

The work explores the topic of social protection of combatants in martial law, examines the regulatory and legal framework for the provision of social services, characterizes the leading principles, current problems of the system of providing social services to combatants, and also describes priority areas and mechanisms for ensuring the sustainability of the social services system during the war period.

The paper analyzes the organization of social services for combatants in the Tsuman territorial community. Practical recommendations are provided for improving the efficiency of social services for combatants for the Tsuman settlement council.

Keywords: combatants, military personnel, social protection, social and administrative services, wartime.